

Hevosten rooli Ksenofonin *Cyropaedian* neljännessä kirjassa

Taika Sillanpää
Kandidaatintutkielma
Kreikkalainen filologia
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2024

Kandidaatintutkielma

Kreikkalainen filologia

Taika Sillanpää

Hevosten rooli Ksenofonin *Cyropaedian* neljännessä kirjassa

Sivumäärät: 27, 0

Tämän tutkielman aiheena ovat hevoset antiikin maailmassa. Tavoitteena on selvittää, millaisissa rooleissa Ksenofon mainitsee hevoset *Cyropaedian* neljännessä kirjassa ja millaista sanastoa Ksenofon näissä yhteyksissä käyttää. Neljäs kirja valikoitui aineistoksi, sillä se sisältää kaikista teoksen kirjoista eniten kohtia, joissa hevoset mainitaan. Kirjassa on kohtia yhteensä 36. Aineisto on saatu hakemalla TLG:ssä sanaa ἵππος eri taivutusmuotoineen ja soveltamalla niiden esiintymiskohtiin yksinkertaista syntagma-analyysiä, jonka avulla pyritään muodostamaan tarkempi kuva hevosista ja niiden roolista *Cyropaedian* neljännessä kirjassa. Tutkielman tärkeimmät lähde- ja lähdeteokset ovat J. K. Andersonin teos *Ancient Greek Horsemanship* (1961) ja M. Griffithin kaksiosainen artikkeli ”Horsepower and Donkeywork: Equids and the Ancient Greek Imagination” (2006). *Cyropaedian* neljännessä kirjassa hevoset esiintyvät ratsuina, omaisuutena, toimijoina ja määreinä. Hevosten suhde ihmisiin on hyvin korostunut, ja hevosten mainitseminen tuo tekstissä esille niiden arvon ihmisille ja ihmisten vaurautta ja sodassa saavuttamaa menestystä. Hevoset ovat ihmisille hyödyksi mahdollistamalla tehokkaan liikkumisen ja lisäämällä sotajoukon voimaa. Ksenofonin käyttämä sanasto hevosiin liittyen on hyvin verbipainotteista.

Avainsanat: Ksenofon, hevonen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Ksenofon	5
1.2	<i>Cyropaedia</i>	7
1.3	Hevoset antiikissa	8
1.4	Aineisto, metodi ja tutkimuskysymys	9
2	Analyysi	11
2.1	Hevoset ratsuina	11
2.2	Hevoset omaisuutena	16
2.3	Hevoset toimijoina	19
2.4	Hevoset määreinä	22
3	Yhteenveto	25
	Lähteet	27

1 Johdanto

Tämä tutkielma käsittelee hevosia Ksenofonin *Cyropaedian* neljännessä kirjassa.

1.1 Ksenofon

Ksenofon (n. 430–355 eKr.) oli ateenalainen kirjailija ja filosofi, jota Diogenes Laertios kuvailee äärimmäisen vaatimattomaksi ja komeaksi mieheksi¹. Ksenofonin elämästä ei ole säilynyt paljoakaan varmaa tietoa. Hänen teoksistaan on kuitenkin pääteltävissä, että hänellä oli hevosista runsaasti kokemusta ja hän todennäköisesti suoritti ratsuväkipalveluksen, joten hänen perheensä on täytynyt olla varakas². Ksenofonin isä onkin useiden arvioiden mukaan kuullunut Ateenan toiseksi varakkaimpaan yhteiskuntaluokkaan (*hippeis*)³. Ksenofonin yhteiskunnallisista mielipiteistä on esitetty erilaisia tulkintoja. Hänen voidaan katsoa kannattaneen oligarkiaa joko vapaaehtoisesti tai velvollisuudentunnosta perhettä tai ratsuväkeä kohtaan, mutta on myös mahdollista, että hän oli demokratian kannattaja.⁴ Esimerkiksi teosta *Hellenica* on mahdollista käyttää näiden kaikkien kantojen perusteluun⁵, joten varmuutta Ksenofonin näkemyksistä ei ole saatu.

Ksenofon syntyi hieman peloponnesolaissotien alun jälkeen ja viettikin nuoruutensa sotaissä oloissa. Ksenofon jätti Ateenan taakseen vuonna 401 eKr., kun hän lähti ystävänsä Proksenoksen (k. 401 eKr.) kutsumana Aasiaan ja liittyi Kyyros nuoremman sotaretkelle⁶. Tämän jälkeen hän ei palannut Ateenaan, kuten alun perin oli suunnitellut, vaan osallistui vielä Spartan sotaretkelle Persiaa vastaan⁷. Ksenofon karkotettiin Ateenasta, mutta arviot tapahtuman ajankohdasta vaihtelevat. On esitetty, että karkotus olisi tapahtunut vuonna 399 eKr. tai sen jälkeen,⁸ mutta toisen arvion mukaan karkotus olisi tapahtunut vuosien 394 tai 393 ja 386 eKr. välissä⁹. Palatessaan Kreikkaan vuonna 394 eKr. Spartan kuninkaan Agesilaoksen mukana

¹ Diog. Laert. 6.48. Diogenes Laertios oli kreikkalainen kirjailija, joka eli 200-luvulla jKr. Häneltä on säilynyt teos *Merkittävien filosofien elämä ja opit*, jossa kerrotaan myös Ksenofonista.

² Brennan 2022, 13.

³ Lee 2017, 19.

⁴ Lee 2017, 25.

⁵ Brennan 2022, 33–34.

⁶ Brennan 2022, 35. Kyyros nuorempi oli persialainen prinssi, joka eli vuosina 423–401 eKr. Hän sotaretkensä avulla yritti anastaa vallan veljeltään Artakserkseeltä, mutta kuoli Kunaksan taistelussa. Ksenofon kirjoitti sotaretkestä teoksen *Anabasis* (*Kyyroksen sotaretki*).

⁷ Brennan 2022, 18.

⁸ Brennan 2022, 26.

⁹ Lee 2017, 30.

Ksenofon joka tapauksessa suuntasi Ateenan sijasta Spartaan ja asettui Olympian lähellä, Skilloussa, sijainneelle tilalle¹⁰.

Ksenofon aloitti teostensa työstämisen ja kirjoittamisen Skilloussa, mutta monet teoksista valmistuivat vasta hänen lähdeytään sieltä¹¹. Kaikki Ksenofonin teokset ovat säilyneet ja ne ovat aiheiltaan hyvin monipuolisia. Vaikka Ksenofonin pääteosten kirjoittamisjärjestys aiheuttaa erimielisyyksiä, ovat tutkijat enimmäkseen yksimielisiä siitä, että Ksenofon kirjoitti ne vasta ollessaan jo iäkäs¹². Toistuvia teemoja Ksenofonin teoksissa ovat muun muassa johtajuus, armeijan taktiikat ja sokraattinen etiikka¹³. Filosofista Ksenofon kiinnostuikin jo nuorella iällä¹⁴. Hänen suurimpana innoittajanaan pidetään Sokratesta,¹⁵ jonka lähimpään piiriin Ksenofonin 400-luvun lopussa katsotaan kuuluneen¹⁶.

Siitä huolimatta, että Ksenofon tunnettiin antiikissa ensisijaisesti filosofina, on hänen roolinsa merkittävyyttä sokraattisessa piirissä kyseenalaistettu myöhempinä aikoina. Hänen filosofisia ansioitaan ja älykkyyttään pidettiin alhaisina ja hänet nähtiin selkeästi huonompana filosofina kuin Platon. On jopa väitetty, että Ksenofon ei edes olisi filosofi.¹⁷ Edellä mainituista seikoista huolimatta Ksenofonin filosofista asemaa kuitenkin myös puolustettiin¹⁸.

Spartan menetettyä hegemonia-asemansa vuonna 371 eKr. Ksenofon joutui lähtemään tilaltaan¹⁹. On epäselvää, mitä Ksenofon tämän jälkeen teki, missä hän eli tai kuoli. Diogenes Laertios esittää, että Ksenofon olisi viettänyt loppuelämänsä Korintissa²⁰. Hän kertoo myös, että Ksenofonin karkottaminen Ateenasta olisi kumottu²¹. Pidetään mahdollisena, että Ksenofon olisi vähintään vierailut Ateenassa silloin tällöin. Ateenassa vierailua on perusteltu karkotuksen kumoamisella, Ksenofonin myöhemmillä Ateena-keskeisillä teoksilla ja hänen pojillaan,

¹⁰ Brennan 2022, 18–19. Agesilaos (444–360 eKr.) hallitsi Spartaa noin vuodesta 400 eKr. aina kuolemaansa saakka. Ksenofon kirjoitti hänestä ylistyspuheen *Agesilaos*.

¹¹ Brennan 2022, 19. Ksenofonista hänen lähdeytään Skillousta ks. alempana.

¹² Brennan 2022, 22.

¹³ Tamiolaki 2017, 174.

¹⁴ Brennan 2022, 26.

¹⁵ Brennan 2022, 22. Sokrates (469–399 eKr.) oli ateenalainen filosofi, jota pidetään länsimaisen filosofian perustajana.

¹⁶ Lee 2017, 23.

¹⁷ Brennan 2022, 29–30. Platon (427–347 eKr.) oli ateenalainen filosofi ja Ksenofonin tavoin Sokrateen oppilas.

¹⁸ Brennan 2022, 30.

¹⁹ Brennan 2022, 20.

²⁰ Diog. Laert. 6.53.

²¹ Diog. Laert. 6.59.

jotka taistelivat Ateenan puolesta.²² Varmuutta Ksenofonin Ateenassa vierailemisesta ei kuitenkaan ole.

1.2 *Cyropaedia*

Cyropaedia eli *Kyyroksen kasvatus* on Ksenofonin osittain fiktiivinen teos, joka käsittelee Persian kuninkaan Kyyros II:n (n. 585–529 eKr.) elämää ja hyvän hallitsijan kasvatusta. Antiikissa teos oli mukana aikansa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja sitä pidettiin vastineena Platonin teokselle *Res publica (Valtio)*²³. *Cyropaedia* ei niinkään pyri tarjoamaan todenmukaista kuvaa Persiasta ja sen historiasta, kuin herättämään kreikkalaisen yleisön kesken keskustelua hallitsemiseen ja yhteiskuntaan liittyen²⁴. Teoksessa on vaikutteita Herodotokselta ja Thukydideeltä, kuten didaktiset ja pragmaattiset lyhyttarinat, jotka keskeyttävät narratiivin, ja todisteiden esittäminen²⁵. Ksenofon ja Kyyros eivät olleet aikalaisia, joten ensikäden tiedon sijaan teos pohjaa muiden Kyyroksen elämää käsitelleiden auktoreiden tuotantoon sekä persialaiseen oraaliseen traditioon, johon Ksenofon tutustui Kyyros nuoremman sotaretkellä²⁶.

Vaikka *Cyropaediaa* on monipuolisuutensa vuoksi hankalaa sijoittaa mihinkään tiettyyn genreen, muistuttanee se eniten historiografiaa²⁷. Sijoittamista hankaloittaa myös teoksen osittain fiktiivinen luonne, joka koostuu Ksenofonin kirjoittamista tapahtumakuvauksista: ne poikkeavat persialaisesta traditiosta ja muista kreikkalaisistakin aiheita käsittelevistä lähteistä. Ksenofon esimerkiksi antaa Kyyroksen ja hänen isoisänsä, Astyageen, suhteesta rakastavan kuvan, kun muualla kerrotaan Kyyroksen kuninkaaksi nousun olleen seurausta konfliktista Astyageen kanssa. Ksenofon kirjoittaa myös, kuinka Kyyros kuoli rauhallisesti ja läheistensä ympäröimänä vuoteeseensa, kun taas muualla hänen kerrotaan kuolleen taistelussa²⁸. Teosta värittää lisäksi stereotypia ylellisestä itämaasta²⁹.

²² Brennan 2022, 20.

²³ Tamiolaki 2017, 174.

²⁴ Tamiolaki 2017, 176–177.

²⁵ Tamiolaki 2017, 184. Herodotos (n. 484–425 eKr.) oli kreikkalainen historioitsija, jolta säilynyt *Historiateos* käsittelee persialaissotia. Häntä pidetään historiankirjoituksen isänä. Thukydides (n. 460–400 eKr.) oli ateenalainen historioitsija, joka kirjoitti teoksen nimeltä *Peloponnesolaissota*.

²⁶ Tamiolaki 2017, 174.

²⁷ Tamiolaki 2017, 189.

²⁸ Tamiolaki 2017, 177–178. Astyages (584–550 eKr.) oli Meedian kuningas.

²⁹ Tamiolaki 2017, 180.

1.3 Hevoset antiikissa

Hevosten pitäminen oli jo antiikissa kallista ja vaati paljon resursseja, minkä vuoksi hevoset yhdistettiin esimerkiksi Ateenassa erityisesti eliittiin³⁰. Hevosten kasvattaminen ja kouluttaminen oli usein ammattilaisten vastuulla³¹. Nuorten hevosten jatkokoulutus jäi kuitenkin omistajan tehtäväksi, sillä ammattilainen vain teki niistä ratsastuskelpoisia ja kuolainta tottelevia³². Hevosista huolehtiminen oli ainakin osassa Kreikkaa 300-luvulla eKr. hoitajan vastuulla omistajan valvoessa kaiken sujumista³³.

Hevosia käytettiin pääsääntöisesti sodassa, metsästyksessä, hevoskilpailuissa ja varallisuuden esittelyssä. Varsinaisessa ruumiillisessa työssä, kuten kuorman kannossa, kreikkalaiset käyttivät hevosia vain harvoin. Tähän vaikuttivat muun muassa kreikkalaisten hevosten matala säkäkorkeus ja kevyt rakenne.³⁴ Edellä mainittujen toimien lisäksi hevosia käytettiin myös matkustamisessa³⁵. Hevosista saatiin konkreettista hyötyä, minkä lisäksi hevoset olivat esimerkiksi symboleita ihmisten saavutuksille ja metaforia ihmisten luonteesta ja käytöksestä³⁶.

Yleisesti ottaen Thessaliasta kotoisin olevia hevosia pidettiin parhaina³⁷. Tästä huolimatta saattoi jokin toinen rotu olla paras tai erityislaatuisin yksittäisen ominaisuuden suhteen: esimerkiksi libyalaisten tammojen sanottiin olevan kaikista hevosista nopeimpia³⁸ ja nisealaiset hevoset puolestaan olivat massiivisia³⁹. Ne olivat kotoisin Meediasta⁴⁰, ja pidetäänkin mahdollisena, että Kyyroksen hevoset olivat rodultaan juuri nisealaisia⁴¹.

Aikaisempaa tutkimusta hevosista antiikissa on tehnyt muun muassa M. Griffith, jonka kaksiosainen, vuonna 2006 julkaistu artikkeli ”Horsepower and Donkeywork: Equids and the Ancient Greek Imagination” käsittelee sitä, miten kreikkalaiset hyödynsivät hevosia, muuleja ja

³⁰ Aston & Kerr 2018, 22.

³¹ Griffith 2006a, 192.

³² Anderson 1961, 99.

³³ Anderson 1961, 92.

³⁴ Griffith 2006a, 203.

³⁵ Anderson 2006, 111.

³⁶ Griffith 2006a, 193.

³⁷ Anderson 1961, 22.

³⁸ Anderson 1961, 30.

³⁹ Anderson 1961, 82.

⁴⁰ Anderson 1961, 22.

⁴¹ Anderson 1961, 18. Meedian merkityksestä Kyyrokselle ks. s. 14.

aaseja, sekä millaisina nämä antiikin maailmassa nähtiin. C. Tuplin on perehtynyt persialaiseen ratsuväkeen vuonna 2010 ilmestyneen kokoomateoksen *New Perspectives on Ancient Warfare* luvussa ”All The King’s Horse: In Search of Achaemenid Persian Cavalry”. Artikkeleiden lisäksi J. K. Andersonin vuonna 1961 julkaistu teos ”Ancient Greek Horsemanship” on sisällöltään monipuolinen ja tarjoaa tietoa liittyen niin hevosten käyttöön, ylläpitoon kuin myös eri rotujen historiaan ja ominaisuuksiin. Teoksen tärkeästä roolista antiikin hevosiin liittyen kertookin jotain se, että osa 2000-luvun jälkeen julkaistuista artikkeleista käyttää sitä edelleen yhtenä lähteistään. Edellä mainitut tutkimukset tarjoavat laajasti tietoa hevosista ja niiden käyttötavoista sekä hevosiin liittyvistä asenteista, ja täten ovat tärkeitä tämän tutkielman kannalta.

1.4 Aineisto, metodi ja tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisissa rooleissa Ksenofon mainitsee hevoset *Cyropaedian* neljännessä kirjassa ja millaista sanastoa Ksenofon näissä yhteyksissä käyttää. Kyseinen kirja on tutkielman aineistona, sillä se sisältää 36 mainintaa hevosista. Määrä on teoksen kirjoista suurin. Seuraavana esitän yhteenvedon kirjan sisällöstä kontekstin antamiseksi analyysissä käsiteltäville tekstikohdille.

Cyropaedian neljäs kirja alkaa persialaisten ja assyrialaisten välisen taistelun jälkimainingeista⁴². Assyrialaiset, joiden kuningas ja valtaosa ylimystöstä nyt ovat kuolleita, pakenevat yön aikana ja seuraavana päivänä Kyyros kokoaa vapaaehtoisten joukkoa lähteäkseen ajamaan assyrialaisia takaa ennen kuin nämä pääsevät takaisin linnoituksensa turvaan. Hyrkanialaisten, muinaisen kansan ja alun perin assyrialaisten liittolaisen, aloitteesta Kyyros liittoutuu heidän kanssaan. Kun Kyyros joukkojensa ja hyrkanialaisten kanssa saavuttaa assyrialaiset, yrittävät assyrialaiset pakoontakseen sekasorron vallassa. Kyyros joukkoineen ja hyrkanialaiset selviävät tästä voitokkaina. Kun Kyyros näkee, miten tehokkaita heidän liittolaisensa ratsuväen kanssa ovat, hän ehdottaa, että persialaiset hankkivat oman ratsuväen. Kyaksares, Kyyroksen eno ja Meedian kuningas, suuttuu Kyyrokselle, kun pitojen jälkeen seuraavana aamuna tajuaa tämän lähteneen ratsuväen ja meedialaisten kanssa. Hän lähettää viestinviejän ilmoittamaan, että haluaa meedien välittömästi palaavan luokseen. Viesti saavuttaa lopulta meedit ja

⁴² Meedit ja assyrialaiset olivat sodassa keskenään jo *Cyropaedian* ensimmäisen kirjan aikana. Tilanne kärjistyy, kun Assyrian prinssi ison jahtiseurueen kanssa tunkeutuu Meedian maille ryöstöretkelle. Myöhemmin Kyyros palaa Meediaan persialaisjoukon kanssa liittyäkseen sotaan. Anderson (1961, 17) mainitsee Assyrian kuninkaiden tehneen usein ryöstöretkiä Meediaan ja sotahevosten olleen tärkeä osa ryöstösaalista.

Kyyroksen, joka rauhoittelee kaikkia muistuttamalla, että leiristä lähtö tehtiin nimenomaan Kyaksareen luvalla ja hänen vihansa varmasti heltyy, kun hän kuulee mitä joukot ovat saavuttaneet. Kyyros lähettää Kyaksareelle vastauksensa, jossa perustelee, miksi he eivät lähtemällä tehneet väärin, ja muistuttaa häntä siitä, että on tälle aiemmin ollut isona apuna, eikä Kyaksareen tulisi käyttäytyä sopimattomasti. Lisäksi hän ilmoittaa joukkojen palaavan, kun ne ovat saaneet asiansa hoidettua. Meedit ja hyrkanielaiset jakavat saadun saaliin Kyyroksen käskystä siten, miten oikeudenmukaiseksi näkevät. Kyyros vapauttaa vihollisjoukkojen väkisin värvätyistä orjista parhaat ja liittää nämä omaan sotajoukkoonsa. Tämän jälkeen Gobryas, vauras ja arvostettu assyrialaismies, saapuu ja ilmoittaa haluavansa liittoutua Kyyroksen kanssa, jotta Kyyros voisi kostaa Gobryaan pojan kuoleman tappamalla Assyrian uuden kuninkaan, joka pojan surmasi. Kyyros suostuu, kuultuaan ensin toki miten itse hyötyisi asiasta, ja he liittoutuivat. Neljäs kirja päättyy tilanteeseen, jossa meedit kertovat Kyyrokselle, miten saalis tuli jaetuksi.

Tutkielman aineisto on kerätty hakemalla TLG:ssä⁴³ teoksesta *Cyropaedia* kohtia, joissa esiintyy sana ἵππος tai jokin sen taivutusmuodoista. Analyysin lähtökohtana on aineistoon sovellettava yksinkertainen syntagma-analyysi, jolla selvitetään, millaisia sanoja ja lauseenjäsämiä hevosiin tekstin lähikontekstissa liitetään. Verbit ovat erityisen tarkastelun kohteena, sillä niistä käy ilmi, mitä hevoset tekivät ja mitä niillä tehtiin. Tutkielma ei huomioi kohtia, joissa hevosiin viitataan pronominein. Syynä tähän on analysoitavan tekstimäärän rajaaminen. Kerätty aineisto oli alustavan analyysin jälkeen järkevää jakaa neljään ryhmään: hevoset ratsuina, hevoset omaisuutena, hevoset toimijoina ja hevoset määreinä. Termiä ”määre” käytetään tutkielmassa löyhästi: se kattaa tapaukset, jotka eivät sovi muihin kategorioihin. Analyysi eteneekin tätä järjestystä noudattaen. Kaikki tutkielmassa esiintyvät käännökset ovat omiani.

⁴³ TLG eli *Thesaurus Linguae Graecae* on tekstitietokanta.

2 Analyysi

Kreikassa hevosten pitkät jouhet saivat osakseen paljon huomiota ja huolenpitoa⁴⁴, ja laukkaavan tai takajaloilleen nousevan hevosen vapaana liehuva harja kieli kahlitsemattomasta nuoruuden elinvoimasta⁴⁵. Hevosten harjoihin yhdistettiin myös epiteettejä⁴⁶. Tutkielman aineistoa on tarkasteltu myös hevosten ulkoiset ominaisuudet huomioiden, mutta *Cyropaedian* neljännessä kirjassa ei kuitenkaan hevosten uljaalla kuvauksella pyritä luomaan hevosista tai ratsastajista ylistävää ja loisteliasta kuvaa. Sen sijaan hevoset esiintyvät erityisesti ratsuina ja analyysi alkaakin tähän liittyvistä tekstikohdista.

2.1 Hevoset ratsuina

Γωβρύας δ' ἐν τούτῳ παρῆν Ἀσσύριος πρεσβύτης ἀνὴρ ἐφ' ἵππου σὺν ἱπικῆ
θεραπείᾳ.⁴⁷

Gobryas, assyrialainen vanha mies, saapui sillä välin hevosen selässä ratsuväkisaattueen kanssa.

Hevoset mainitaan *Cyropaedian* neljännessä kirjassa ratsuina neljässätöistä kohdassa. Osassa kohdista hevosten mainitaan liittyä useampi kuin yksi verbi. Hevosten selkään noustaan neljä kertaa, niillä ratsastetaan yhdeksän kertaa ja neljästi niiden selästä suoritetaan muita asioita. Kaikki verbit, joita hevosista ratsuina kirjoitettaessa käytetään, eivät varsinaisesti liity vain ratsastamiseen. Aineistossa ratsastamisesta käytetään verbejä ὀχέω ja ἐλάυνω. Verbi ὀχέω on kumpanakin esiintymiskertanaan mediumissa, jolloin sen perusmerkityksenä on 'tulla kannetuksi'. Kun hevoset yhdistyvät siihen ἐπί-preposition kanssa, tulee merkitykseksi hevosten selässä kannetuksi tuleminen, yksinkertaisemmin ratsastaminen. Myös verbi ἐλάυνω merkitsee ratsastamista, kun hevoset yhdistyvät siihen ἐπί-preposition kanssa. Tavallisimmin kyseistä verbiä käytetään kuitenkin merkitemään liikkeelle ajamista.

Aineistossa käytetään ratsaille nousuun liittyen kolmea verbiä: ἀναπηδάω, ἀναβαίνω ja ἀναβιβάζω. Verbi ἀναπηδάω tarkoittaa ylös hyppäämistä, verbiä ἀναβαίνω käytetään yleisesti merkitemään nousemista ja verbillä ἀναβιβάζω ilmaistaan jonkin nousemaan saamista. Kun

⁴⁴ Griffith 2006b, 308.

⁴⁵ Griffith 2006b, 315.

⁴⁶ Griffith 2006b, 309.

⁴⁷ Xen. Cyr. 4.6.1.

hevoset yhdistyvät näihin verbeihin ἐπί-preposition kanssa, tulee niiden merkitykseksi ratsaille nouseminen.

Aineistossa hevosilla paikasta toiseen liikkumista ilmaistaan verbillä πάρεμι, jonka perusmerkityksenä on paikalla oleminen ja paikalle saapuminen. Omien joukkojen seuraamista puolestaan ilmaistaan aineistossa verbillä ἔπομαι, jonka perusmerkityksenä onkin seuraaminen, ja vihollisten seuraamiseen käytetään verbiä διώκω, joka tarkoittaa ajattamista. Mikään näistä kolmesta verbistä ei itsessään merkitse ratsastamista tai mitään ratsailta tapahtuvaa toimintaa. Kun lauseyhteydestä kuitenkin käy ilmi hevosten läsnä oleminen, voidaan verbien kuvaamien tekojen päätellä tapahtuvan ratsailta.

Cyropaedian neljännen kirjan konteksti huomioiden ovat kaikki hevosmaininnat tavalla tai toisella sidoksissa sodankäyntiin, vaikka niissä hevosilla tehtävät asiat eivät suoranaisesti ole luonteeltaan sotaisia. Neljästi hevoset esimerkiksi mainitaan persialaisten muita huonomman ratsastustaidon ja oman ratsuväen puuttumisen yhteydessä. Hevoset ratsastajineen muodostivat sodankäynnissä tärkeän ratsuväen, mutta toisaalta hevosia käytettiin myös välimatkojen taittamiseen. *Cyropaedian* neljäs kirja sisältääkin paljon liikkumista paikasta toiseen. Tämä selittyy sillä, että siinä esiintyvien henkilöiden on joko päästävä pakoon tai saavutettava liittolais- ja vihollisjoukkoja. Välimatkat ovat pitkiä ja aika rajallista, joten liikkuminen suoritetaan ratsain, jotta se olisi mahdollisimman tehokasta. Hevosten kenties parhaimpana ominaisuutena pidettiin niiden nopeutta⁴⁸. Hevosilla liikkuminen edistää kommunikointia henkilöiden ja joukkojen välillä, ja näin se esimerkiksi tekee sotajoukosta ja sen etenemisestä tehokkaampaa. Kommunikaation tärkeys tulee esille seuraavassa kohdassa:

οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ἀκούσαντες τῶν ἀγγέλων ἤσθησάν τε καὶ ἀναπηδήσαντες ἐπὶ τοὺς ἵππους παρήσαν τὰς δεξιὰς, ὥσπερ εἶρητο, προτείνοντες.⁴⁹

Hyrkanielaiset viestinviejiä kuultuaan sekä iloitsivat että hevosten selkään hypätyään tulivat paikalle oikeat (kädet), kuten oli sanottu, ojennettuina.

⁴⁸ Griffith 2006a, 198.

⁴⁹ Xen. Cyr. 4.2.19.

Viisi kohtaa, joissa hevosia käytetään ensisijaisesti kulkuvälineinä, ovat yllä olevan kohdan kaltaisia. Hevosten selkään nousemista ei aina mainita. Kohdassa *Cyr.* 4.2.28. mainitaan ainoastaan ratsaille nouseminen, mutta siitä ja muista tapahtumista⁵⁰ käy ilmi, että hevoset toimivat tässäkin kulkuvälineinä. Pelkkä hevosten selkään nouseminen mainitaan myös kohdassa *Xen. Cyr.* 4.5.50., mutta edellä mainittujen kohtien sijaan, joissa hevosia käytetään kulkuvälineinä, liittyy se ratsuväen toimintaan. Hevosia eivät käytä kulkuvälineinä vain tietyt henkilöt ja tahot, vaan aineistosta voidaan havaita, että hevoset ovat tärkeitä kaikkien niitä omaavien joukkojen liikkumisen kannalta.

Hevosten hyödyntämisestä välittyy jouheva kuva. Kertaakaan ei mainita, että hevosia olisi tarvinnut varustaa tai suorittaa muitakaan hevosten valmiiksi laittamiseen tai huoltamiseen liittyviä toimenpiteitä. Esimerkiksi kohdan *Xen. Cyr.* 4.2.19. hyrkaniaalaisten ei mainittu ennen Kyyroksen joukkojen ja muiden hyrkaniaalaisten luo lähtöä tarvinneen tehdä hevosilleen mitään muuta kuin nousta näiden selkään. Kyyroksen leirissä hevosten kuitenkin sanotaan olleen sijoitetun leirin keskelle, sillä hätätilanteen iskiessä ratsuväellä meni eniten aikaa saada itsensä valmiiksi⁵¹. Hyrkaniaalaisten matkaan lähteminen vaikuttaa tähän verrattuna hyvin helpolta ja sujuvalta, kenties liiankin. Lienee aiheellista olettaa, että myös heidän tuli varustaa hevosensa, mutta asia oli joko niin tavallinen, ettei sitä ollut aihetta mainita, tai Ksenofon ei yksinkertaisesti katsonut tätä merkittäväksi narratiivinsa kannalta. Myös nyt hevoset näyttäytyvät joka tapauksessa välinearvona itseisarvon sijaan.

Cyropaedian neljäs kirja sisältää kuusi kohtaa, joissa hevosia käytetään sävyiltään sotaisten tehtävien suorittamiseen. Hevosia käytetään neljä kertaa joukkojen seuraamiseen: kahdesti omien ja kahdesti vihollisten. Tämän lisäksi kohdassa *Xen. Cyr.* 4.5.58. kerrotaan, kuinka Kyyros käskei persialaistensa ratsastaa hevosten selässä aina varustautuneina, ja kohdassa *Xen. Cyr.* 4.3.14. mainitaan hevosten selässä vaaralle tietentahtoinen altistuminen (κινδυνεύω). Kuten seuraavasta kohdasta, *Xen. Cyr.* 4.2.12., käy ilmi, hevoset tehostivat sotajoukon voimaa:

τέλος δ' εἶπεν ὅτι ἠγήσοιντο μὲν αὐτοῖς οἱ πεζοί, ἐκείνους δ' ἔπεσθαι σὺν τοῖς ἵπποις ἐκέλευσε·

⁵⁰ Subjektina olevat Assyrialaiset pakenevat leiristään, kun Kyyros johtaa joukkonsa hyökkäykseen.

⁵¹ Tuplin 2010, 177.

Lopulta hän sanoi, että jalkaväki tulisi menemään heitä ennen ja käski meedialaisten puolestaan seurata hevosten kanssa.

Ratsuväen sotajoukolle tarjoamista hyödyistä huolimatta ei ratsuväen käyttämisestä sotatoimissa ole säilynyt paljoakaan tietoa. Muodollisten taisteluolosuhteiden vallitessa ja ratsuväen tehdessä yhteistyötä jalkaväen kanssa, on ratsuväki kuitenkin yleensä sijoitettuna sotajoukon sivustoille.⁵² Sen lisäksi, että ratsuväkeä käytettiin sotimiseen, saatettiin sillä aiheuttaa haittaa toista, ratsuväettä matkaavaa tai paikalleen asettunutta jalkaväkeä kohtaan⁵³. Näin ollen ratsuväki ja hevoset hyökkäysvoiman tehostamisen lisäksi toivat joukoille myös turvaa ulkopuolisia vastaan. Hevoset näyttävät olleen sotajoukoille miltei välttämättömiä: kun vihollisilla oli hevosia tuli omillakin joukoilla olla niitä, jotta voiton mahdollisuudet taistelussa paranivat. Ratsuväellä katsotaankin olleen erittäin tärkeä osa Kyyroksen armeijassa⁵⁴. Sotajoukon vieno avuttomuus ilman hevosia näkyy kohdassa Xen. Cyr. 4.3.5., jossa Kyyros esittää seuraavan kysymyksen:

καὶ δὴ τρεπόμενοι ποίους ἢ ἰππέας ἢ τοξότας ἢ πελταστάς ἄνευ ἵππων ὄντες δυνάμεθ' ἄν φεύγοντας ἢ λαβεῖν ἢ κατακαθεῖν;

”Kun olemme päihittäneet viholliset, millaiset ratsumiehet tai jousimiehet tai peltastit ilman hevosia kykenisimme heidän paetessaan ottamaan kiinni tai surmaamaan?”

Hevoset mainitaan ratsuina kolmesti liittyen persialaisten muita huonompaan ratsastustaitoon ja kerran liittyen näiden oman ratsuväen puuttumiseen. Ksenofonin mukaan Persia ei ollut otollinen maa hevosten kasvatukseen tai pitoon maantieteensä puolesta eikä hevosten näkeminen ollut siellä yleistä ja Kyyros esimerkiksi oppi itse ratsastamaan vasta isoisänsä luona Meediassa⁵⁵. Nämä asiat huomioon ottaen ei *Cyropaediassa* persialaisilta erityistä harjaantumista hevosiin liittyen voi odottaakaan. Teoksessa Ksenofon kuvailee Kyyroksen valtakunnan laajentumista ja siihen liittyen muun muassa sitä, kuinka hän perusti persialaisten ratsuväen⁵⁶. Hevoset ovat näin

⁵² Tuplin 2010, 158.

⁵³ Tuplin 2010, 161.

⁵⁴ Tuplin 2010, 102.

⁵⁵ Xen. Cyr. 1.3.3.

⁵⁶ Tamiolaki 2017, 179.

ollen osana Ksenofonin yhteiskunnallista, ratsuväkimyönteistä ideologiaa, jota Ateena ei allekirjoittanut, sillä kaupunki piti ratsuväkeä demokratian vastaisena⁵⁷. Persialaisten huono ratsastustaito käy erityisen hyvin ilmi itsensä Kyyroksen sanomana kohdassa *Xen. Cyr.* 4.5.54.:

--, οἷδ' ὅτι πολλὸν ὑμῖν γέλωτα παρέξομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθήμενοι, οἶμαι δ', ἔφη, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.

”--, tiedän, että saamme teidät nauramaan makeasti hevosten selässä istuessamme, ja luulen,” hän sanoi,” myös maahan pudotessamme.”

Kyseisissä kohdissa hevosilla ei varsinaisesti tehdä mitään. Ne ovat passiivisesti jossakin ja persialaiset vain suorittavat asioita näiden selästä. Muut persialaisten huonoa ratsastustaito käsittelevät kohdat ovat *Cyr.* 4.3.14., jossa pelkona esitetään, että miehet joutuvat toimimaan ratsuväkenä ennen toimen kunnollista hallitsemista, ja *Cyr.* 4.3.20., jossa henkilö toteaa, että jos hän oppisi ratsastamaan, suorittaisi hän hevosen selässä ollessaan kaiken kentaurin tavoin. Syy hevosten mainintaan onkin siinä, että persialaiset kaikissa kohdissa sattuvat istumaan hevosten selässä ja hevoset ovat näin osana tapahtumia. Taaskaan hevosilla itsellään ei ole suurta merkitystä, vaan toimilla, jotka ne mahdollistavat. Sen lisäksi, että persialaiset ratsastavat muita huonommin, ei heillä ole omaa ratsuväkeä. Tämä käy Kyyroksen sanomana ilmi kohdasta *Xen. Cyr.* 4.5.48.:

ἦν δὲ λάβωμεν τοὺς ἵππους, ἐψόμεθα ὑμῖν.

”Jos saamme hevoset, seuraamme teitä.”

Yllä olevassa kohdassa hevoset toimivat rajoittavana tekijänä. Hevosten saaminen ratsuiksi tehostaisi sotajoukon toimintaa ja saisi persialaiset osallisemmiksi meneillään olevista tapahtumista. Hyrkanielaiset ja meedit ovat ottaneet kyseiset hevoset sotasaaliiksi ja miettivät miten ne jakaisivat, kun Kyyros sitten pyytää niitä omille joukoilleen. Kuten kohdassa *Xen. Cyr.* 4.5.50. sanotaan, ei hyrkanielaisilla ja meedeillä ole miehiä, joita he kyseisten hevosten selkään voisivat laittaa. Tämä osaltaan myös korostaa persialaisten huonoa ratsuväen tilannetta: miehet ratsastavat puutteellisesti eikä hevosiakaan juuri ole, kun taas liittolaisilta ovat loppuneet hevosten selkään laitettavat miehet.

⁵⁷ Lee 2017, 19–20.

2.2 Hevoset omaisuutena

Hevoset esiintyvät aineistossa omaisuutena neljässätoista kohdassa. Hevosia tarvitaan kerran (προσδέω), annetaan henkilöltä toiselle kolme kertaa (πορίζω, παραδίδωμι ja παρέχω) ja kerran hevosia otetaan ja jaetaan (λαμβάνω ja διαλαμβάνω) joukoille sotasaaliin muodossa. Hevosia mainitaan omistettavan kerran (έχω), seurataan kerran (έπομαι), kerran mainitaan asioiden olevan tarpeen hevosille (δει) ja kerran hevosia pidellään (φυλάττω). Näiden toimien lisäksi ihmiset liikuttelevat hevosia paikasta toiseen neljä kertaa: hevosia mainitaan vapautettavan (λύω), jätettävän johonkin (καταλείπω), tuotavan paikalle (άγω) ja johdettavan pois (άπάγω). Hevoset mainitaan kahdesti myös omaisuutena, vaikka ne ovatkin lauseessa subjektina. Kyseisissä kohdissa hevosilla mainitaan kerran olevan hyödykkeitä (έπιτήδεια) ja hevosten kerrotaan kerran olevan jossain (πάρειμι). Kummassakin kohdassa hevosiin yhdistyy possessiivinen datiiivi. Kun hevoset ovat omaisuutena, ei verbejä käytetä niiden perusmerkityksestä poikkeavasti⁵⁸. Hevosiin yhdistyy omaisuutena vain kaksi määrettä. Toinen näistä on seuraavassa kohdassa:

Ἦνικα δ' ἦν ἔξω μέσου ἡμέρας, προσήλαννον μὲν οἱ Μῆδοι ἱππεῖς καὶ Ὑρκάνιοι,
ἵππους τε ἄγοντες αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας.⁵⁹

Kun oli yli puolen päivän, meedialaiset ja hyrkanialaiset ratsumiehet saapuivat tuoden sekä vangittuja hevosia että miehiä: --

Yllä oleva kohta on yksi aineiston viidestä, joissa hevoset mainitaan sotasaaliina. Kahdessa muussa kohdassa⁶⁰ Kyyroksen sotajoukon ja liittolaisten voittamiksi tulleet sotilaat ja asukkaat joutuvat luovuttamaan hevosensa pois, kerran hevosia jaetaan joukoille muun saaliin ohella⁶¹ ja kerran Kyyros kääsee hevosia tuoneiden pidellä näitä⁶². Sen lisäksi, että hevosia kuljetettiin paikasta toiseen, saattoi niitä käyttää merkitsemään muulle joukolle oikeaa kulkusuuntaa. Näin on kohdassa Xen. Cyr. 4.5.58., jossa Kyyros kääsee aseenkantajia tulemaan hevosten jälkeen. Yllä lainatussa kohdassa hevosiin yhdistyy adjektiivivi αἰχμάλωτος, joka tarkoittaa keihäällä otettua, vangittua tai muuta sellaista. Adjektiivista käy ilmi, että hevosista ei luovuttu vapaaehtoisesti. Hevoset kuitenkin olivat vaivannäön arvoisia sotajoukolle. Toinen hevosiin yhdistyvä adjektiivivi on ὄσος, joka esiintyy kohdassa Xen. Cyr. 4.5.46.:

⁵⁸ Verbien merkityksistä hevosiin liittyen ks. s. 11–12.

⁵⁹ Xen. Cyr. 4.4.1.

⁶⁰ Xen. Cyr. 4.2.32. & Xen. Cyr. 4.5.35.

⁶¹ Xen. Cyr. 4.5.55.

⁶² Xen. Cyr. 4.5.36.

ὄρᾳτε γὰρ δὴ, ἔφη, νυνὶ πρῶτον ἵπποι ὅσοι ἡμῖν πάρεσιν, --

”Sillä katsokaa,” hän sanoi, ”nyt ensiksi kuinka monta hevosta meillä on, --”

Lainattu kohta on osa Kyyroksen puheenvuoroa, jossa hän osoittaa luottavansa liittolaisiinsa antamalla näiden määrätä, miten saatu saalis jaetaan. Hevosten lukumäärään kiinnitetään huomiota, sillä se kertoo joukkojen vahvuudesta ja siitä, montako hevosta heillä on käytettävissään ennen kuin uusimmat saadut hevoset liitetään lukuun mukaan. Kohta on samalla toinen niistä, joissa hevosiin yhdistyy possessiivinen datiiivi ja hevosten rooli ihmisten omaisuutena on selvästi korostunut niiden syntaktisesta roolista riippumatta. Toinen possessiivinen datiiivi on kohdassa Xen. Cyr. 4.5.4., jossa kerrotaan ensin meedien ja Tigraneen, Armenian prinssin, muun muassa saaneen vaatteita ja syöneen, minkä jälkeen todetaan, että myös heidän hevosillaan oli hyödykkeitä (ἐπιτήδεια). Tämä osaltaan korostaa hevosten tärkeyttä, kun niistä mainitaan huolehditun miesten rinnalla, vaikkakin sivuhuomautuksena.

Siitostamvoja otettiin antiikissa usein sotasaaliiksi, mikä osaltaan selittynee sillä, että ainakin Kreikassa niiden annettiin laiduntaa vapaina⁶³. Hevosia ei siis nähty sotasaaliina hyödyllisenä ainoastaan ratsuväen kannalta, kuten *Cyropaedian* neljännen kirjan perusteella voisi luulla, vaan hevoset nähtiin arvokkaina myös muuta käyttöä, kuten omien hevosten kasvattamista, ajatellen. Hevosten ratsuväkikäytön korostuneisuus aineistossa johtunee Ksenofonin ratsuväkimyönteisestä ajattelusta. Mainituissa kohdissa hevoset esiintyvätkin arvokkaana ja rajallisena resurssina, jota joukkojen on suotuisaa viedä muilta pois ja ottaa itselleen. Hevosten saaminen tehosti oman sotajoukon vahvuutta ja suuren ratsuväen on täytynyt antaa pienempää vaikuttavampi kuva. Kun hevoset lisäksi olivat peräisin vastapuolelta, vastapuolen sotajoukon tehokkuus ja vaikuttavuus vastaavasti laskivat.

Kohdassa Xen. Cyr. 4.5.35. asukkaat luovuttavat hevosten ohella myös aseita, mikä ennestään korostaa hevosista välittyvää kuvaa tehokkaana sotakalustona. Suuri tarve hevosille ja ratsuväelle käy ilmi myös kohdasta Xen. Cyr. 4.1.11., jossa suoraan todetaan, että hevosia tarvitaan lisää, sillä viholliset ratsastavat niillä pois. Hevoset ja muut ihmisten hyödynnettävissä olevat eläimet olivatkin osa aikansa sotilaallista kilpavarustelua. Sodan eri osapuolten lisäksi hevosten rajallinen määrä loi eroja myös omien joukkojen ja liittolaisten tehokkuuteen, kuten kohdasta

⁶³ Anderson 1961, 38–39.

Xen. *Cyr.* 4.5.49. voidaan havaita. Edellä mainittujen sotasaaliiseen liittyvien kohtien lisäksi *Cyropaedian* neljännessä kirjassa hevoset vaihtavat omistajaa kolme kertaa. Yksi näistä kohdista on Xen. *Cyr.* 4.6.2.:

καὶ ἵππων ἔχω εἰς χιλίαν, ἣν τῷ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ παρειχόμεν καὶ φίλος ἦν ἐκεῖνῳ ὡς μάλιστα·

”Ja minulla on noin tuhat hevosta, joita annoin assyrialaistaen kuninkaalle ja parhaiten olin tälle ystävä.”

Yllä lainatussa kohdassa Gobryas kertoo itsestään ja taustastaan Kyyrokselle. Hevoset tuovat selkeästi ilmi hänen varallisuuttaan ja statustaan, sillä tuhannen hevosen ylläpito vaatii äärimmäisen paljon tilaa ja muita resursseja, kuten esimerkiksi hevosista huolehtijoita ja ruokaa. Hevosten lisäksi Gobryaasta luo rikasta ja arvostettua kuvaa myös hänen lämmin suhteensa Assyrian edesmenneeseen kuninkaaseen. Kohdasta välittyy kuva, jonka mukaan hevosten antaminen kuninkaalle oli Gobryaalle vapaaehtoista, eikä näytä aiheuttaneen hänelle merkittävää haittaa tai ponnisteluja, sillä hän ja kuningas olivat ystäviä toiminnan aikana. Yllä lainattu kohta on aineiston ainoa, jossa hevoset eivät ole määrältään hyvin rajallisia, vaan niitä on ylen määrin. Kohdasta onkin muihin vastaaviin verrattaessa havaittavissa selkeä kontrasti siinä, miten hevosiin suhtaudutaan ja miten niiden hyödyntäminen nähdään. Gobryalla oli hevosia enemmän kuin hän saattoi itse käyttää, minkä vuoksi hän kykeni antamaan niitä toistenkin hyödynnettäviksi. Kyyroksella ja hänen liittolaisillaan tilanne ei kuitenkaan ole yhtä onnekas, vaan he joutuvat hankkimaan itselleen lisää hevosia ja pohtimaan, keille niiden antaminen olisi hyödyllisintä.

Kaksi muuta kohtaa, joissa hevoset vaihtavat omistajaa ovat Xen. *Cyr.* 4.3.22. ja Xen. *Cyr.* 4.5.49. Ensin mainitussa Kyyros kysyy joukoiltaan, pitäisikö heidän luoda sääntö, jonka mukaan kenenkään, jolle Kyyros antaa hevosen, ei tulisi liikkua muuta kuin ratsain: näin heitä luultaisiin kentaureiksi. Myös tämä tuo esille hevosiin liitettävää arvostusta ja yläluokkaisuutta, sillä käveleminen esitetään halventavassa valossa silloin, kun on mahdollisuus liikkua ratsain. Jälkimmäisessä kohdassa Kyyros puolestaan sanoo hyrkanielaisille ja meedeille, että mikäli hänestä joukkoineen onkin näille enemmän hyötyä jalkaväkenä kuin ratsuväkenä, selvittää hän joukkojensa kanssa, keille heidän tulisi antaa hevoset ollakseen mahdollisimman hyödyllisiä. Vaikka hevoset olivat statussymboleita, ei niitä haalittu vain tämän vuoksi ja muusta piittaamatta. Ratsuväessä toimiminen vaati miehiltä harjaantuneisuutta ja huomattavaa

kyvykkyyttä⁶⁴, joten mikäli ratsuväestä haluttiin saada irti paras mahdollinen hyöty, tuli hevoset antaa niiden käytössä taitavimmille. Siitä huolimatta, että hevoset hyödyttivät ihmisiä, olivat ne pohjimmiltaan kuitenkin avuttomia ja vaativat työtä, kuten kohdasta *Xen. Cyr.* 4.5.36. voidaan havaita:

τοὺς δ' ἵππους ἐκέλευε φυλάττειν μένοντας τοὺς ἀγαγόντας ἕως ἄν τι σημανθῆ αὐτοῖς·
Hevosia taas hän käskei ne tuoneiden odottaen pidellä, kunnes antaa heille jonkin merkin.

Tämä käy ilmi myös kohdista *Xen. Cyr.* 4.2.28., jossa assyrialaiset Kyyroksen joukoilta ja liittolaisilta sekasortoisesti paetessaan vapauttavat hevosiaan, *Xen. Cyr.* 4.3.9., jossa leirissä mainitaan olevan tarvikkeita niin paljon, kuin hevoset tarvitsevat, ja *Xen. Cyr.* 4.5.4., jossa hevosilla todetaan olevan hyödykkeitä (ἐπιτήδεια). Assyrialaisia käsittelevästä kohdasta nousee esiin, kuinka miehet potentiaalisesti hengenvaarassa ollessaan ottavat tehtäväkseen vapauttaa myös hevosia. Mikäli miehet eivät olisi vapauttaneet niitä, olisivat Kyyros ja hänen liittolaisensa mitä todennäköisimmin ottaneet ne itselleen ja assyrialaiset eivät enää olisi voineet hyötyä kyseisistä hevosista. Vapauttamisen takana lieneekin toivo siitä, että hevoset eivät niin todennäköisesti päätyisi vihollisten käsiin ja että assyrialaista olisi mahdollista saada hevoset vielä myöhemmin takaisin haltuunsa. Kolmannesta ja neljännestä kohdasta puolestaan käy selkeästi ilmi, miten hevoset tarvitsivat paljon huolenpitoa ja näin olivat omistajilleen myös taakkana. Hevosista koituikin omistajilleen enemmän työtä kuin muista hevoseläimistä⁶⁵.

2.3 Hevoset toimijoina

Aineistossa hevoset esiintyvät kolmessa kohtaa toimijoina. Kerran subjektina ja kahdesti osana ACI- rakennetta. Toimijuus jää kuitenkin vain syntaksin tasolle: erityisesti muodollisena subjektina esiintyessään hevoset ovat selkeästi ihmisen toiminnan kohteen roolissa. Sen sijaan, että hevoset kuvattaisiin itsenäisinä, määrittää niitä toimijoinakin suhde ihmisiin, joille ne kuuluvat ja joita auttavat. Hevosilla ei aineiston perusteella ole havaittavissa omaa tahtoa, vaan niiden teot ovat seurausta joko ihmisten toiminnasta tai kuuluvat hevosten lajityypilli-

⁶⁴ Aston & Kerr 2018, 26.

⁶⁵ Griffith 2006a, 228, 232 & 233.

seen käyttäytymiseen. Aineisto ei välitä hevosista toimijoina erityisen aktiivista kuvaa: hevosten mainitaan olevan jossain kerran, hyödyttävän ihmisiä kahdesti ja kerran hevoset kykenevät johonkin.

ἐκεῖνο δὲ οὐχὶ εὐπετέες τὸ ὅ τι ἂν δέη ὄπλον φέρειν τὸν ἵππον τοῦτο συμφέρειν;⁶⁶

”Eikö tämä ole suosiollista, että mitä tahansa välinettä, jota jonkun täytyy kantaa, hevonen kantaa sitä yhdessä?”

Yllä oleva lainaus on osa Kyyroksen pitkää puheenvuoroa, jossa hän muun muassa ehdottaa, että persialaiset perustavat oman ratsuväen, ja kertoo ratsuväen hyödyistä. Voidaan huomata, että hevoseen ei lauseessa liitetä verbiä φέρω eli kantaa, vaan συμφέρω eli kantaa yhdessä. Hevonen siis toimii ihmisen yhteistyökumppanina sen sijaan, että olisi ollut tälle vain elävä väline, joka hoitaa ihmisten ruumiillisen työn. Hevosia ei käytetty kuormajuhtina, ainakaan Kreikassa, sillä kovan työn tekeminen katsottiin näiden arvolle sopimattomaksi⁶⁷. Hevosten tarjoama kantoapu ei siis johtunut siitä, että ne tai ihmiset heikkoina olisivat olleet kykenevämpiä kantamaan tarvikkeet itse, vaan siitä, että hevoset arvokkaana sotajoukon osana työskentelivät yhdessä miesten kanssa. Toimesta välittyy näin jalo kuva, sillä se oli sopivaa sekä vapaille miehille että yläluokkaan yhdistyville hevosille, joita ei käytetty varsinaisen työn tekemiseen. Toinen kohta, jossa hevoset hyödyttävät ihmisiä on Xen. Cyr. 4.3.21.:

πολλὰ γὰρ φασὶ καὶ ἵππον ἀνθρώπῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς προορῶντα δηλοῦν, πολλὰ δὲ τοῖς ὠσὶν προακούοντα σημαίνειν.

”Sillä sanotaan, että hevonen ensin nähdessä tekee ihmiselle paljon tietäväksi silmillä, paljon taas ensin kuullen osoittaa korvilla.”

Saaliseläiminä hevoset ovat tottuneet tarkkailemaan ympäristöään mahdollisten uhkien varalta ja pakenemaan, kun kokevat tilanteen vaativan sitä. Nyt hevosten terävät aistit esitetään ihmisiä hyödyttävänä etuna ja erityisesti hevosten korvien ja silmien katsotaan tarjoavan ihmisille arvokasta tietoa. Hevoset näkevätkin pimeässä ihmisiä paremmin, minkä lisäksi niiden kuulo- ja hajuaistit ovat parempia kuin ihmisillä. On totta, että hevoset ovat voineet käytöksellään ja

⁶⁶ Xen. Cyr. 4.3.13.

⁶⁷ Griffith 2006a, 203–204.

eleillään kertoa esimerkiksi lähestyvistä ihmisistä tai villieläimistä, varsinkin hämärän jo laskeuduttua. Hevosten terävistä aisteista on kuitenkin täytynyt koitua myös haittaa, sillä saaliseläiminä hevoset ovat aika ajoin säikkyjä ja vauhkoja⁶⁸. Edellinen lainaus kuitenkin sijoittuu ratsuväen hyötyä esittävään puheenvuoroon, joten hyödyn lienee katsottu olevan haittaa isompi. Hevoset näyttäytyvät ihmisten arvokkaina, terävääistisempina kumppaneina. Kummassakin kohdassa, jossa hevoset auttavat ihmisiä, on käytössä ACI-rakenne⁶⁹. Jokaisessa aineiston kolmesta kohdasta, joissa hevoset mainitaan toimijoina, ihmiset ovat läsnä vähintään epäsuorasti. Näin on myös silloin, kun hevosten mainitaan olevan jossain, kuten voidaan havaita Kyyroksen puheenvuoroon kuuluvasta kohdasta *Xen. Cyr.* 4.3.9.:

οὐκοῦν ἵπποι μὲν οὗτοι πολλοὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατελιημμένοι καὶ χαλινοὶ οἷς
πείθονται καὶ τᾶλλα ὅσα δεῖ ἵπποις ἔχουσι χρῆσθαι.

”Sitten armeijan leirissä (ovat) nämä monet hevoset kiinniotettuina ja suitset, joita tottelevat, ja muuta niin paljon kuin hevosille on tarve, jotta kykenevät käyttöön.”

Kohdan hevoset ovat leirissä kiinniotettuina, mistä voi päätellä näiden olevan sotasaalista, sillä verbiä καταλαμβάνω käytetään yleensä merkitsemään johonkin tarttumista tai jonkin pyydystämistä. Hevoset olivat arvokkaita sekä hintansa että hyötynsä puolesta, joten saatavilla olevien hevosten haaskaaminen ja hyödyntämättä jättäminen olisi ollut tuhmaavaista ja typerää. Kohdan hevoset lisäksi mitä todennäköisimmin olivat jo koulutettuja sotaa varten ja tottuneet sodankäyntiin. Tällöin ne olivat valmiita Kyyroksen ja hänen liittolaistensa hyödynnettäviksi, miten nämä parhaaksi katsoivat. Ratsuväkikäytön lisäksi sotasaaliina saatuja hevosia voitiin käyttää myös hevosten kasvattamiseen, ja vieraat sotajoukot toivatkin hevostensa mukana uutta perimää alueen hevuskantaan⁷⁰.

Lainauksessa mainitaan lisäksi, että leirissä oli monia hevosia. Tämä kertoo joukkojen menestyksestä ja siitä, että heillä oli resursseja ylläpitää suurilukuista hevosjoukkoa. Heillä ei kuitenkaan ollut resursseja ylen määrin, vaan juuri niin paljon kuin hevoset välttämättä tarvitsivat

⁶⁸ Griffith 2006a, 198.

⁶⁹ Ks. sivu 20.

⁷⁰ Anderson 1961, 39.

osakseen, jotta näistä voitaisiin hyötyä. Hevoset olivat epätaloudellisia eläimiä, sillä niiden ruokavalio koostui kalliista rehusta ja olikin vaativampi kuin aaseilla,⁷¹ joita hyödynnettiin esimerkiksi kuormajuhtina. Hevoset olivat kaiken hyötynsä ohella myös rasite joukoille ja kohdasta Xen. Cyr. 4.3.9. käykin ilmi se resurssien ja vaivannäön määrä, jota hevoset tarvitsivat. Kun tämän lisäksi otetaan huomioon se, että hevoset yleisesti ottaen loukkaantuvat helposti vakavastikin ja niiden ylläpito on kallista,⁷² voidaan hevosten perustellusti todeta muodostavan suuren taakan omistajilleen. Taakka tuskin oli yhtään sen pienempi, kun sotajoukko hevosineen oli sodassa ja liikkui paikasta toiseen vaaroja kohdaten.

2.4 Hevoset määreinä

Aineistossa hevoset esiintyvät viidesti määreinä. Kolme kertaa hevoset ovat genetiiviattributteina, kerran datiiviadverbialina ja kerran osana predikatiivia. Kaksi genetiiviattribuuteista liittyvät hevosten voimaan ja nopeuteen. Näihin yhdistyvät verbit ilmaisevat omistamista (ἔχω), kiinniottamista (αἶρέω) ja kaatamista (ἀνατρέπω). Toisessa subjektina ovat kentaurit, toisessa taas niistä puhuva mies. Samasta neljännen kirjan kohdasta on peräisin myös datiiviadverbiali, joka tarkoittaa nautintojen olleen hevosille luonnollisia. Nauttimista kohdassa ilmaistaan verbillä ἀπολάω, jonka subjektina ovat kentaurit. Kolmas genetiiviattribuutti sijoittuu sotasaaliin jakamisen kontekstiin ja ilmoittaa jaettavien varusteiden kuuluvan hevosille. Viidennessä kohdassa hevoset ovat osana predikatiivia, kun palaavat ratsumiehet kertovat, että maa oli muiden asioiden ohella täynnä myös hevosia. Hevoset ovat kohdassa genetiivissä ja liittyvät adjektiiviin μεστή.

-- ἵπποκεντάρους --, ἵππου δὲ τάχος ἔχειν καὶ ἰσχύον, ὥστε τὸ μὲν φεῦγον αἶρεῖν, τὸ δ' ὑπομένον ἀνατρέπειν, --⁷³

”-- kentaurit, --, omaavat hevosen nopeuden ja voiman niin että ne saavat pakenevan kiinni ja odottavan kaadettua, --”

Yllä oleva maininta on yksi kolmesta hevosiin ja kentaureihin liittyvistä. Ne kaikki sijoittuvat ratsuväen hyödyllisyyttä käsittelevään puheenvuoroon, jossa ratsukkoa verrataan kentauriin ja lopulta todetaan paremmaksi. Hevoset ovat genetiiviattribuuttina fyysisiin ominaisuuksiin liittyen myös kohdassa Xen. Cyr. 4.3.18., jossa henkilö kertoo, kuinka kaataa vastustajan hevosen

⁷¹ Griffith 2006a, 197 & 223.

⁷² Griffith 2006a, 198.

⁷³ Xen. Cyr. 4.3.17.

ryntäyksellä. Tämä edellyttää hevoselta vauhdin ja voiman lisäksi myös ihmisen tottelemista. Hevosten säyseyttä pidettiin nopeuden ohella yhtenä niiden parhaista ominaisuuksista⁷⁴. Kyseisessä kohdassa on käytetty samaa verbiä ἀνατρέπω kuin myös yllä lainatussa kohdassa Xen. Cyr. 4.3.17. Kohdissa hevosten avulla korostetaan niin ratsuväestä kuin yksittäisistä ratsukoistakin koituvaa hyötyä, jonka perustana ovat hevosten vahva keho ja sen ominaisuudet. Hevoset esitetään hyvin fyysisinä olentoina, jotka pystyvät hyödyntämään kehoaan tehokkaasti ja sen ansiosta jättämään ihmiset varjoonsa.

Edellä lainatusta kohdasta Xen. Cyr. 4.3.17. käy ilmi, että kentaurit hyödyntävät hevosmaisia ominaisuuksia samalla tavoin kuin miehet ratsuväessä. Kun hevoset fyysisine ominaisuuksineen liitetään osaksi myyttisiä olentoja, välittyy niistä ylväämpi ja parempi kuva ylimaallisten piirteiden vuoksi. Koska ratsukoita lopulta pidettiin kentaureja parempina, ei ihmisen ja hevosen yhteen saumattomasti liittämistä nähty ainoastaan positiivisena ja tehokkaana, vaan haluttiin säilyttää erillään hevonen, jolla asioita tehtiin, ja ihminen, joka kaikkea halliten suoritti hevosella asioita. Genetiiviattribuutit tekevätkin tätä jakoa osaltaan selvemmäksi, kun käy ilmi, että voima, nopeus ja ryntäys ovat nimenomaan hevosen, eivätkä liity ominaisuutena ihmiseen tai ratsukkoon yhteisesti. Eroa ihmisen, hevosen ja kentaurin välille luodaan myös kohdassa Xen. Cyr. 4.3.19.:

πολλῶν δὲ τῶν ἵπποις πεφυκότων ἡδέων πῶς [αὐτῶν] χρῆ ἀπολαύειν.

”Miten (he) voisivat nauttia monista hevosille luonnollisista nautinnoista?”

Kohdan sana he viittaa ennen lausetta mainittuihin kentaureihin. Nyt tuodaan selkeästi ilmi, kuinka kentaurit ja hevoset samoista ominaisuuksistaan huolimatta ovat perustavanlaatuisesti erilaisia. Tämä voidaan havaita siitä, että kentaurien kyky nauttia hevosille luonnollisista nautinnoista kyseenalaistetaan kyseisessä kohdassa. Sama raja vedetään myös kentaurien ja ihmisten välille. Ihmisten rooli muita ylempänä olentona korostuu, sillä ihmiset kykenevät tilanteen mukaan hyödyntämään hevosten ominaisuuksia ratsastamalla ja pystyvät myös käyttämään järkeä, minkä lisäksi he ratsailta laskeuduttuaan voivat tehdä nimenomaan ihmisille ominaisia asioita⁷⁵. Samalla tehdään selväksi hevosten asema ihmisten alaisena.

⁷⁴ Griffith 2006a, 198.

⁷⁵ Xen. Cyr. 4.3.18. & Xen. Cyr. 4.3.20.

οἱ δ' ἔλεγον ὅτι καὶ πολλὴν διελάσειαν καὶ πᾶσα οἰκοῖτο καὶ μεστὴ εἴη καὶ οἰῶν καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ σίτου καὶ πάντων ἀγαθῶν.⁷⁶

He sanoivat, että olivat ratsastaneet pitkään ja koko maa oli asutettu ja täynnä lampaita, vuohia, karjaa, hevosia, viljaa ja kaikkea hyvää.

Kuten jo aiemmin on todettu, hevoset olivat arvokkaita ja hyödyllisiä. Yllä lainatussa kohdassa tarkastelun kohteena olleesta maa-alueesta annetaan hyvin ihanteellinen ja rikas kuva. Se oli täynnä ihmisille hyödyllisiä eläimiä, viljaa ja muuta hyvää, mistä varmasti koitui hyötyä sen hallussapitäjille. Tämän jälkeen Kyyros ehdottaa, että he tekevät itsensä alueen asukkaiden herroiksi ja jättävät nämä paikoilleen, sekä toteaa yleisesti, että asutettu alue on arvokasta⁷⁷. jalo Syy hevosten mainintaan on nyt se, että nämä nostavat alueen arvoa ja Kyyros liittolaisineen haluaa hyötyä niistä. Näin on myös kohdassa Xen. Cyr. 4.5.55., jossa Kyyros ohjeistaa jakamaan saatua sotasaalista, johon myös hevosten varusteet kuuluvat. Tässäkin hevoset määreenä tuovat esille alueen vaurautta ja rikkauksia, joita persialaiset liittolaisineen voivat saada haltuunsa.

⁷⁶ Xen. Cyr. 4.4.4.

⁷⁷ Xen. Cyr. 4.4.5.

3 Yhteenveto

Hevosten ollessa ratsuina yhdistyy niihin ratsaille nousemisen ja liikkumisen verbejä⁷⁸. Tämä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon *Cyropaedian* neljännen kirjan sotaisa konteksti ja siinä esiintyvien henkilöiden tarve liikkua paikasta toiseen. Hevoset ja ratsuväki tarjoavat sotajoukolle aiempaa enemmän voimaa ja turvaa, minkä lisäksi niiden omaaminen tekee ratsuväellistä vihollista vastaan taistelemisesta tasaväkistä. Hevoset ovatkin sotajoukoille miltei välttämättömiä. Ne myös toimivat Ksenofonin ratsuväkimyönteisen ideologian välineenä, kun tuodaan ilmi niiden käyttämisestä koituvia hyötyjä, kuten parempi mahdollisuus sotatoimiin ja tätä kautta kunniaan.

Kun hevoset ovat omaisuutena, niitä yleisimmin liikutellaan paikasta toiseen tai niiden kerrotaan vaihtavan omistajaa joko ihmisten yhteisestä sopimuksesta tai sotasaaliin muodossa. Tämän lisäksi hevosista pidetään huolta ja käy ilmi, että ne ovat rasite.⁷⁹ Hevoset mainitaan omaisuutena erityisesti niiden sodankäyntiin liittyvän hyödyn takia, mutta myös siksi, että ne tuovat ilmi ihmisen vaurautta ja sotajoukon menestystä. Hevosten arvo ja hyödyllisyys korostuvatkin niiden esiintyessä omaisuutena.

Hevosiin toimijoina yhdistyvät verbit välittävät niistä kuvan ihmisiä auttavina ja muutoin varsin passiivisina. Hevoset esitetään ihmisten aisteiltaan etevämpinä ja arvokkaina kumppaneina, joiden kaikki toiminta on sidoksissa ihmisiin.⁸⁰ Hevosten ominaisuudet nousevat hyötynä esille myös, kun hevoset ovat määreinä. Tällöin hevosten pääsanoihin yhdistyy pääasiassa verbejä, jotka tavalla tai toisella ilmaisevat hevosista hyötymistä.⁸¹ Hevosten hyödyllisyys tuodaan selkeästi ilmi, mutta samalla tehdään selväksi, että hevoset olivat ihmisten alaisia ja ihmiset puolestaan vastasivat kaikesta.

Cyropaedian neljännessä kirjassa hevoset esiintyvät siis ratsuina, omaisuutena, toimijoina ja määreinä. Ksenofonin hevosiin liittyen käyttämä sanasto on erittäin verbipainotteista, väritöntä ja keskittynyt siihen, miten hevosista saattoi hyötyä. Hevosilla suoritettavat asiat ja he-

⁷⁸ Ks. s. 11.

⁷⁹ Ks. s. 16.

⁸⁰ Ks. s. 19–20.

⁸¹ Ks. s. 22.

vosista saatava hyöty nähdään tärkeämpinä kuin hevoset, eikä esimerkiksi hevosten ulkonäköön kiinnitetä ollenkaan huomiota. Hevosten vähäinen kuvailu ei siirrä huomiota hevosiin, vaan korostaa pikemmin ihmisten saavutuksia tai tuo ilmi omistajien vaurautta. Yleisesti voidaan todeta, että *Cyropaedian* neljännessä kirjassa hevoset ovat välinearvon roolissa. Aineistossa hevosten suhde ihmisiin korostuu ja ihmiset ovat kaikissa maininnoissa läsnä vähintään epäsuorasti. Hevoset näyttävätkin ensisijaisesti hyödyttävän ihmisiä ja olevan näiden suuresti arvostamia ja itselleen tavoittelemia ylellisyyksiä.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Xenophontis Opera omnia, Tomus IV Institutio Cyri, recognovit brevique adnotatione critica instruxit E. C. Marchant, collegii Lincolnensis apud Oxonienses socius et subrektor, Oxonii e typographeo Clarendoniano 1910 (repr. 1951).

Tutkimuskirjallisuus:

- Anderson 1961 J. K. Anderson, *Ancient Greek Horsemanship*, Berkeley: University of California Press.
- Aston & Kerr 2018 E. Aston & J. Kerr, Battlefield and Racetrack: The Role of Horses in Thessalian Society, *Historia* 67 (1) 2–35.
- Brennan 2022 S. Brennan, *Xenophon's Anabasis: a Socratic History*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Flower 2017 M. A. Flower (toim.), *The Cambridge Companion to Xenophon*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Griffith 2006a M. Griffith, Horsepower and Donkeywork: Equids and the Ancient Greek Imagination, *Classical Philology* 101 (3) 185–246.
- Griffith 2006b M. Griffith, Horsepower and Donkeywork: Equids and the Ancient Greek Imagination. Part two, *Classical Philology* 101 (4) 307–358.
- Lee 2017 J. W. I. Lee, Xenophon and his Times, teoksessa Flower 2017, 15–36.
- Tamiolaki 2017 M. Tamiolaki, Xenophon's Cyropaedia: Tentative Answers to an Enigma, teoksessa Flower 2017, 174–194.
- Tuplin 2010 C. Tuplin, All the King's Horse: In Search of Achaemenid Persian Cavalry, teoksessa *New Perspectives on Ancient Warfare*, toim. G. G. Fagan & M. Trundle, United States: Brill, 101–182.